

ЗАМОНАВИЙ ИЛМИЙ КАШФИЁТЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ- ФАЛСАФИЙ АҲАМИЯТИ

Кушаков Файзулла Абдуллаевич

ТДТрУ «Ижтимоий фанлар» кафедраси катта ўқитувчиси

kushakovfayzullo@gmail.com

+99897 777 25 83

АННОТАЦИЯ

Мақолада замонавий илмий янгиликларни жамият ва инсон фаолиятидаги аҳамияти таҳлил қилинган. Техника ва ишлаб чиқариш соҳаларини уйғунлаштириш натижасида эришилган ютуқларни ижтимоий жиҳатлари ўрганилган. Замонавий илм-фаннинг ривожланиш босқичлари ва уни жамият ривожига қўшаётган хиссаси ўрганилади.

Калит сўзлар: замонавий илм, техника, ишлаб чиқариш, Европа, метагалактика, технология, ақлий ходим, илмий ходим.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется значение современных научных инноваций в обществе и человеческой деятельности. Были изучены социальные аспекты достижений, полученных в результате сочетания технологий и отраслей производства. Изучаются этапы развития современной науки и хиссаси, которые добавляют ее к развитию общества.

Ключевые слова: современная наука, технология, производство, Европа, метагалактика, технология, работник умственного труда, научный работник.

ABSTRACT

The article analyzes the importance of modern scientific innovations in society and human activity. The social aspects of the achievements obtained as a result of a combination of technologies and industries were studied. The stages of the development of modern science and hisashi, which add it to the development of society, are studied.

Keywords: modern science, technology, production, Europe, metagalaxy, technology, knowledge worker, researcher.

КИРИШ

Барча даврларда илм замон билан ҳамнафас, ҳатто баъзида замондан бир қадам олдинда бўлган. Илмий янгиликлар ижтимоий муносабатлар билан уйғунлаштириш учун бир қанча вақт керак бўлади. Сабаби илмий кашфиётлар ҳамма даврларда ҳам тўғри қабул қилинмаган ёки бўлмаса, инсонлар томонидан янгиликларни қабул қилиш жараёни қийин кечган. Илмий

кашфиётлар асосан мавжуд муаммоларни ҳал қилишга қаратилиши лозим. Бу жараёнда кашфиётларни тажрибада қўллаб, унга нисбатан кўникма ҳосил бўлиши учун вақт керак бўлади.

Замонавий илм-фандаги аксарият кашфиётлар Европа худуди билан боғлиқ бўлиб, ушбу жараён XVII-асрдан бошланган, аммо ҳозирда илмий фаолият XXI-аср-III-минг йилликни қамраб олишга муваффақ бўлган. Шу билан бирга, унинг ўзи олдинги асрларда пайдо бўлган қиёфасидан тубдан фарқ қиладиган ажойиб ҳодисага айланади. Уни кўпинча "катта фан" деб аташгани ажабланарли эмас. Бунга асос сифатида қуйидаги хусусиятларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

1) олимлар сонининг кескин кўпайиши: агар XVIII-XIX-асрлар охирида бўлса, бутун дунё бўйлаб фақат мингга яқин олимлар бор эди, кейин XX-XXI асрларга келиб уларнинг сони беш миллиондан ортиқ бўлиб, бу ерда фан билан шуғулланувчилар сони Иккинчи жаҳон урушидан кейин энг тез суръатлар билан ўсди;

2) илмий маълумотларнинг ўсиши: XX -асрда жаҳон илмий ахбороти 10-15 йил ичида икки барабар кўпайди (масалан, 1900 йилда 10 мингга яқин илмий журналлар мавжуд бўлса, ҳозирги кунда улар бир неча юз минглаб, барча журналларнинг 90 фоиздан ортиғини энг муҳим илмий ва технологик ютуқлар тўғрисида маълумот беришга ихтисослашган.

3) замонавий фан олами метagalacticнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши, ерда ҳаётни пайдо бўлиши ва унинг ривожланишини асосий босқичлари, пайдо бўлишининг яхлит манзарасини яратиш каби долзарб муаммоларга янги ечим топишга қаратилган илмий ечимларни жамлаб олади. Инсоннинг ривожланиши ва уни психикасида вужудга келган янги турдаги фаолиятларни қонуниятларини англайди. Бунда одамларнинг хулқ-атворида катта рол ўйнайдиган онгсизлик сирларига кириб боради; Бугунги кунда фан ҳамма нарсани, ҳатто ўз – ўзини қандай пайдо бўлганини, ривожланганини, маданиятнинг бошқа шакллари билан қандай муносабатда бўлганини, жамиятнинг моддий ва маънавий ҳаётига қандай таъсир кўрсатганини ўрганади.

Шундай қилиб, замонавий фан учта таниқли моментнинг - билим, фаолият ва ижтимоий институтнинг органик бирлигидир. Бу ерда фаолият унинг асоси, ўзига хос "модда", билим - тизим ҳосил қилувчи омил, ижтимоий институт еса олимларни бирлаштириш ва уларнинг биргаликдаги фаолиятини ташкил этиш усулидир. Бу эса уч нуқта замонавий фаннинг тўлиқ таърифини ташкил қилади.

Илм-фаннинг билим сифатидаги биринчи тушунчаси кўп асрлик анъанага эга бўлиб, ижтимоий онгнинг алоҳида шакли сифатида қаралиб, маълум бир

билим тизимини ифодалайди. Аристотел ва Кант фанни шундай тушунишган. Узоқ вақт давомида фанларни бундай тушуниш деярли ягона эди. Фаннинг мантикий-гносеологик талқини ҳам ижтимоий-тарихий шароитлар, ҳам фанни ўзининг ривожланиш даражаси билан белгиланади. Дарҳақиқат, илм-фаннинг ўтмишда, унинг мавжудлигини дастлабки босқичларида пайдо бўлган томонлари шу ерда мутлақлаштирилди, илмий билимлар тафаккур қилувчи шахсни соф маънавий саъй-ҳаракатлари самараси сифатида тақдим этилди ва илмий фаолиятнинг ижтимоий белгиланишига асос бўладиган кашфиётлар қилинмаган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бу тушунчанинг ўзи замонавий фаннинг тўлиқ таърифини очиб бера олмайди. Агар фанга фақат билимлар тизими сифатида қаралса, баъзи камчиликлар пайдо бўлади. Фандаги бундай йўналиш (фақат ишончли билимга асосланган, чунки у бир қарашда кимгадир туюлиши мумкин, бу жуда монотон ва чекланган, аммо шунга қарамай, асосий нарса). Тадқиқотчилар фаннинг ижтимоий моҳиятидан, унинг моддий-техник базасидан четлаб ўтишлари мумкин, бу эса унинг ўзига хос хусусиятлари, тузилиши, ўрни, ижтимоий роли ва функцияларини чуқурроқ ва ҳар томонлама ўрганиш имкониятларини чеклайди. Бу эса фаннинг кенгроқ тушунчасини ишлаб чиқиш, ушбу ижтимоий ҳодисанинг фаолияти ва ижтимоий томонларини ўрганишни фаоллаштириш заруратини келтириб чиқарди.

Яна бир бор таъкидлаш керакки, фан ва ишлаб чиқариш ўртасидаги муносабатлар нисбатан яқинда – ўтган асрда, хусусан, фаннинг жамиятни бевосита ишлаб чиқарувчи кучи каби муҳим функциясининг шаклланиши, фан синтези бўлган даврда ўзгара бошлади. Технология ва ишлаб чиқариш истиқболли соҳа сифатида ривожланиши унчалик ҳақиқат эмас эди. Албатта, ўша пайтда ҳам илмий билимлар тез ривожланаётган технологиядан ажратилмаган, лекин улар ўртасидаги боғлиқлик асосан бир томонлама эди: технология ривожланиши давомида юзага келган баъзи муаммолар илмий тадқиқот мавзусига айланди ва ҳатто янги илмий фанларни вужудга келтирди. Масалан, буғ двигателларидан фойдаланишнинг бой тажрибасини умумлаштирган классик термодинамикани яратилиши.

Вақт ўтиши билан саноатчилар ва олимлар фанда ишлаб чиқаришни доимий такомиллаштириш жараёнининг кучли катализаторини кўрдилар. Бу ҳақиқатнинг рўёбга чиқиши фанга бўлган муносабатни тубдан ўзгартирди ва унинг амалиётга кескин бурилишининг муҳим шарти бўлди. XX-аср ғалабали илмий инқилоб асри бўлди. Аста-секин, маҳсулотларнинг билим интенсивлиги

ортиб борди. Технология ишлаб чиқариш усулини ўзгартирди. 20-асрнинг ўрталарига келиб завод ишлаб чиқариш усули устунлик қилди. XX -асрнинг иккинчи ярмида автоматлаштириш кенг тарқалди. XX-аср охирига келиб юқори технологиялар ривожланди, XXI-асрда фан-техника тараққиёти туфайли содир бўлган ахборот иқтисодиётига ўтиш давом этди ва бу ўз навбатида янги ўзгаришларни келтириб чиқарди.

Биринчидан, ходимларга қўйиладиган талаблар ошди, улар билимдон бўлиб, янги технологик жараёнларни тушуниб етди.

Иккинчидан, ақлий ходимлар, илмий ходимлар, яъни иши гуруҳларда чуқур илмий билимларни талаб қиладиган кишилар салмоғи ортди.

Учинчидан, бунинг натижасида илмий-техникавий тараққиётнинг юксалиши, фаровонлик ва жамиятнинг кўплаб долзарб муаммоларини ҳал этиш кенг оммада фаннинг инсоният муаммоларини ҳал этиш, ҳаёт сифатини яхшилаш қобилиятига ишончини уйғотди. Ушбу янги эътиқод, ишонч маданият ва ижтимоий фикрнинг кўплаб соҳаларида ўз аксини топди. Коинотни тадқиқ қилиш, атом энергетикасини яратиш каби ютуқлар, робототехника соҳасидаги илк муваффақиятлар илмий-техникавий ва ижтимоий тараққиётнинг муқаррарлигига ишонч уйғотди, очлик, касаллик, касаллик каби муаммоларни тезроқ ҳал этишга умид уйғотди.

Бугунги кунда шуни таъкидлашимиз жоизки, замонавий жамиятда илм-фан одамлар ҳаётининг кўплаб соҳалари ва соҳаларида муҳим рол ўйнайди. Шубҳасиз, илм-фаннинг ривожланиш даражаси жамият тараққиётини асосий кўрсаткичларидан бири бўлиб хизмат қилиади. шунингдек, давлатнинг иқтисодий, маданий, маданиятли, билимли, замонавий ривожланишини ҳам белгиловчи кўрсаткичидир. Замонамизнинг глобал муаммоларини ҳал этишда фаннинг ижтимоий куч сифатидаги вазифалари жуда муҳим. Бунга экологик муаммоларни мисол қилиб келтириш мумкин. Маълумки, илмий-техникавий тараққиётнинг жадаллиги сайёрамиз табиий ресурсларининг камайиши, ҳаво, сув ва тупроқнинг ифлосланиши каби жамият ва инсон учун хавфли ҳодисаларнинг асосий сабабларидан биридир. Бинобарин, бугунги кунда инсон муҳитида содир бўлаётган туб ва зарарсиз ўзгаришларнинг омилларидан бири ҳам фандир. Буни, албатта, олимларнинг ўзлари ҳам тан олишган. Атроф-муҳит хавф-хатарларининг кўлами ва параметрларини аниқлашда илмий маълумотлар етакчи рол ўйнайди. Илм-фаннинг жамият ҳаётидаги ролининг ортиб бориши, унинг замонавий маданиятдаги алоҳида мавқеини ва ижтимоий онгнинг турли даражалари билан ўзаро таъсирининг янги хусусиятларини келтириб чиқарди. Шу муносабат билан илмий билишнинг ўзига хос хусусиятлари ва уни бошқа

когнитив фаолият шакллари (санъат, оддий онг ва бошқалар) билан боғлиқлиги муаммоси кескин қўйилади. Бу муаммо фалсафий хусусиятга эга бўлган ҳолда, айти пайтда катта амалий аҳамиятга эга, чунки фаннинг ўзига хос хусусиятларини тушуниш маданий жараёнларни бошқаришга илмий усулларни жорий этишнинг зарурий шартидир. Илмий-техник инқилоб шароитида фаннинг ўзини бошқариш назариясини яратиш учун ҳам зарурдир, чунки илмий билимларнинг қонуниятларини ёритиш унинг ижтимоий ҳолатини ва маънавий ва моддий маданиятни турли ҳодисалари билан ўзаро таъсирини таҳлил қилишни талаб қилади. Фаннинг функцияларини фарқлашнинг асосий мезони сифатида олимлар фаолиятининг асосий турларини, уларнинг вазифалари доирасини, шунингдек, илмий билимларни қўллаш ва истеъмол қилиш соҳаларини олиш зарур.

REFERENCES

1. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.
2. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич, Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ МИСОЛИДА). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 606-612.
3. Ф. А. Кушаков, М. Н. Ҳасанов, Р. Ў. Баратов, Ж. С. Раматов, & С. Ҳ. Султанов (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА СЎЗ ЭРКИНЛИГИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 803-810.
4. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. *World scientific research journal*, 9(2), 37-42.
5. Кушаков, Файзулла Абдуллаевич (2022). ТЕХНОЛОГИЯ ФАЛСАФАСИНИНГ ИЛМИЙ – НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10-2), 875-880.
6. Файзулла Абдуллаевич Кушаков (2022). ТЕХНИКАНИНГ ФАЛСАФИЙ МУАММОЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 365-371.
7. Файзулла Абдуллаевич Кушаков, & Қымбат Қанагатовна Назарова (2022). ТЕХНИКА ИНҚИЛОБИНИНГ ИНСОН ТАФАККУРИГА ТАЪСИРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 360-364.

8. Файзулла Абдуллаевич Кушаков, & Бекслан Мирзараҳим Ўғли Хақимов (2022). ТЕХНИКА ФАЛСАФАСИНИ ИНСОН ВА ЖАМИЯТ ҲАЁТИДАГИ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (Special Issue 2), 172-177.
9. Кушаков, Ф. А. (2022). ТЕХНИКА КАК ФУНДАМЕНТАЛЬНОЕ ОТНОШЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА К МИРУ. *World scientific research journal*, 10(1), 249-256.
10. Jumaniyoz Ramatov, Rozigul Umarova, Rashid Baratov, Mirshod Khasanov, Siroj Sulstonov, & Fayzulla Kushakov (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 582-586.
11. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ҲАҚИДАГИ ИЛМИЙ-ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИНИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 647-656.
12. Раматов, Ж. С., Баратов, Р. Ў., Кушаков, Ф. А., Валиев, Л. А., & Хасанов, М. Н. (2022). ЖАМИЯТДА СИЁСИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШ МАСАЛАЛАРИ. *PEDAGOGS jurnali*, 19(1), 13-18.
13. Jumaniyoz Ramatov, Rozigul Umarova, Rashid Baratov, Mirshod Khasanov, Siroj Sulstonov, & Fayzulla Kushakov (2022). PROBLEMS OF INFLUENCE OF ISLAM ON CONSCIOUSNESS TRANSFORMATION. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 591-597.
14. Файзулла Абдуллаевич Кушаков (2022). ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОСОФИИ ТЕХНИКИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 428-432.
15. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Х., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА КАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.
- 16.
17. Кушаков, Файзулла Абдуллаевич (2022). ТЕХНОЛОГИЯ ФАЛСАФАСИНИНГ ИЛМИЙ – НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10-2), 875-880.
18. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RAILWAY SECTOR). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 969-976.

19. Раматов, Ж.С., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). XIX АСРДА ҲИНДИСТОНДАГИ ИЖТИМОЙ – ФАЛСАФИЙ ЖАРАЁНЛАР. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 1070-1078.
20. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. *World scientific research journal*, 9(2), 37-42.
21. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1453-1458.
22. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Sultanov, S., & Khasanov, M. (2022). METHODS AND MEANS OF FORMATION OF SPIRITUAL MORAL CONSCIOUSNESS IN STUDENTS AND YOUTH OF UZBEKISTAN. *World scientific research journal*, 10(1), 257-262.
23. Абдурашидова, Н. А., & Ҳасанов, М. (2022). ЁШЛАР ДУНЁҚАРАШИДА ДИН ВА АХЛОҚНИНГ ЎЗARO МУТАНОСИБЛИГИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10), 1226-1235.
24. Бобошев, З. Н., Ҳасанов, М. Н., & Нуруллаев, Э. А. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА.
25. Эрнийёзов, У. К., Ҳасанов, М. Н., & Машарипов, Х. С. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ИЖТИМОЙ-АХЛОҚИЙ ТАЪЛИМОТИ ВА УНИНГ АНТРОПОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ.
26. Журабоев, Н. Ю., & Ҳасанов, М. Н. (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ СОҲА РИВОЖИ: ИСЛОҲОТ ВА ИСТИҚБОЛ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 1274-1283.
27. Салимов, Б. Л., & Ҳасанов, М. Н. (2022). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ КОМИЛ ИНСОН ТАРБИЯСИ МАСАЛАЛАРИ ТАҲЛИЛИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 1345-1354.
28. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RAILWAY SECTOR). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 969-976.
29. Назарова, Н. Ж., & Ҳасанов, М. Н. (2022). ТАЛАБАЛАРДА БЎШ ВАҚТДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. *Academic research in educational sciences*, 3(6), 752-758.